

JAPAN-KINA VENSKABSGRUPPER OG DERES FREMTID

I tiden efter 2. verdenskrig og frem til normaliseringen af japansk-kinesiske forhold i 1972 spillede japanske civile venskabsgrupper en vigtig rolle som uofficielle diplomatiske aktører, der skabte kontakt mellem Kinas Kommunistiske Parti (KKP) og japanske erhvervsfolk og politikere. Siden da er deres indflydelse mindsket kraftigt, og flere af organisationerne har længe kæmpet for at forblive relevante, i takt med at forholdet mellem Kina og Japan har ændret sig fra at være optimistisk og belønnende for begge parter til i højere og højere grad at være præget af spændinger og gensidig mistro.

Det er dog netop under sådanne forhold, at civile aktører, som arbejder for at fremme gensidig forståelse, er særligt vigtige, da de er med til at forme den kontekst, hvori japansk-kinesiske forhold udspiller sig. Et indblik i venskabsgruppernes udvikling og de problemer, de nu står overfor, kan derfor give os en dybere forståelse af, hvordan forholdet mellem de to lande har udviklet sig, og hvilken retning det er på vej i.

VENSKABSGRUPPERNES BIDRAG TIL NORMALISERING I 1972

Under den kolde krig var Japans evne til at føre udenrigspolitik begrænset af deres sikkerhedspolitiske afhængighed af USA. Japan fulgte derfor USA i at anerkende nationaliststyret i Taiwan som den sande kinesiske regering og havde intet officielt forhold til folkerepublikken på fastlandet.

Det var dog langt fra alle, der var til-

fredse med dette. Japanske kommunister og socialister ønskede, at Japan skulle anerkende det kommunistiske styre i Beijing, og til det formål stiftede de bl.a. Japan-Kina Handelsfremmeforening og Japan-Kina Venskabsforening få år efter afslutningen af 2. verdenskrig.

Mange japanske forretningsfolk så også et stort potentiale i det folkerige naboland og var samtidigt bekymrede over den ideologiske spænding mellem de to blokke i den kolde krig. Derfor stiftede de i 1954 Japans Forening for Fremme af International Handel som et alternativ til de venstreorienterede foreninger. Selvom foreningen officielt var politisk neutral, arbejdede den tæt sammen med pro-kinesiske parlamentarikere fra det konservative Liberaldemokratiske Parti (LDP), som siden sin dannelse i 1955 har siddet på magten næsten uafbrudt.

Venskabsgrupperne var i stand til at forhandle private handelsaftaler på plads med KKP, og de fungerede på den måde som en slags uofficielle diplomater. De viste også deres værd, da en diplomatisk krise brød ud, efter japanske nationalister rev et kinesisk flag ned under en international frimærkeudstilling i Nagasaki.

Venskabsgrupperne hjalp efterfølgende med bl.a. at facilitere uofficiel kontakt på højt politisk plan, som udmøntede sig i en række delegationer til Kina ledet af tidligere premierminister Ishibashi Tanzan såvel som Matsumura Kenzō, der havde bestrebet en række ministerposter. De mødtes med højtstående kadrer som Mao Zedong og Zhou Enlai for at drøfte krisen og tale om de to landes fremtid.

Officielt set drog de to parlamentarikere af sted til Kina i privat regi, men både før og efter deres rejser mødtes de med repræsentanter fra den japanske regering. Der var således en vis grad af koordinering og samarbejde mellem de civile venskabsgrupper og regeringen, selvom deres forhold også ofte var anspændt og til tider antagonistisk.

Samhandlen med Kina fortsatte med at

vokse op igennem 1960'erne og var mere end tyvedoblet i 1971. Det skabte yderligere pres ift. at normalisere forholdet til Kina, men den japanske regering kunne ikke risikere at rage uklar med sin alliancepartner, USA, og derfor var det først efter Nixons rejse til Beijing i 1971, at Japan officielt begyndte at forhandle med Kina om gensidig diplomatisk anerkendelse.

Her var de netværk, som venskabsgrupperne havde opbygget med højtstående medlemmer af KKP en stor hjælp, og deres uofficielle diplomati med Kina lagde således fundamentet for det officielle diplomati.

FRA OPTIMISME TIL PESSIMISME EFTER NORMALISERING

Der var stor entusiasme blandt den japanske befolkning for at lære mere om det nye Kina. En stor udstilling om folkerepublikken i Tokyo og Osaka, som de japanske venskabsgrupper havde hjulpet med at organisere, tiltrak næsten fire millioner besøgende. Der blev også stiftet nye venskabsgrupper, såsom Japan-Kina Selskabet og Japan-Kina Økonomisk Forening, som havde tætte bånd til hhv. Udenrigsministeriet og Ministeriet for International Handel og Industri.

Ifm. tiårsjubilæet for normaliseringen besluttede de to regeringer yderligere at stifte Japan-Kina Venskabscentret i Tokyo som et fysisk omdrejningspunkt for venskabsgruppernes aktiviteter. På den måde blev den japanske regering mere direkte involveret i venskabsgrupperne, selvom de stadigvæk officielt var civile foreninger.

Det økonomiske forhold mellem de to lande blev også hurtigt meget tæt. Japan var allerede blevet den næststørste økonomi i verden, og japanske produktionsvirksomheder var førende indenfor en række forskellige brancher.

Eftersom den kinesiske regering havde valgt ikke at kræve krigsskadeserstatninger, tilbød man fra japansk side i stedet gunstige lån, der var med til at finansiere Kinas

Japan-Kina Venskabsforening demonstrerer for normalisering af japansk-kinesiske forhold.

Foto: Japan-Kina Venskabsforening, 1965

Deng Xiaoping mødes med Japan-Kina Selskabets formand, Mukaibō Takashi, få måneder efter Tianmen-massakren.

Foto: Japan-Kina Selskabet, 1989

store vækst, som for alvor tog fart med de økonomiske reformer under Deng Xiaoping. Her hjalp Japans Forening for Fremme af International Handel og Japan-Kina Økonomisk Forening med at få japanske virksomheder involveret i moderniseringen af kinesisk industri og infrastruktur, og der var i høj grad tale om en win-win situation for de to lande.

Samtidigt begyndte der dog også at komme ridser i lakken på det gode forhold. Problemerne omkring landenes forskellige fortolkninger af deres fælles historie begyndte at dukke op i 1980'erne, og Tiananmen-massakren i 1989 gav mange japanere et mere negativt syn på folkerepublikken.

Her lykkedes det igen for venskabsgrupperne at gyde olie på vandene ved at sende delegationer af sted for at mødes med partitoppen i Beijing. Japan blev således det første land, som stoppede sine sanktioner mod Kina efter massakren, hvilket endnu en gang viste venskabsgruppernes evne til at fungere som uofficielle diplomater, der kunne træde til og assistere det officielle diplomati.

Selvom der var nogle lyspunkter i 1990'erne – såsom den japanske kejsers besøg i Kina i 1992 og undskyldninger for krigen fra japanske statsoverhoveder i 1993 og 1995 – var der en tydelig negativ tendens i de to landes forhold. Billedet af Kina som en trussel begyndte også at blive mere udbredt i Japan, særligt efter Kinas militære øvelser i vandene omkring Taiwan som svar på sidstnævntes forestående præsidentvalg. Den tidligere vicepremierminister og daværende formand for Japan-Kina Venskabscentret, Gotōda Masaharu, rejste til Kina og mødtes med præsident Jiang Zemin for at drøfte situationen.

Men det var tydeligt, at venskabet mel-

lem Japan og Kina var i vanskeligheder, og Gotōda mente især, at venskabsgrupperne havde været for dårlige til at appellere til de unge.

STORE SPÆNDINGER I DET 21. ÅRHUNDREDE

I starten af det nye århundrede blev forholdet mellem Japan og Kina yderligere belastet af premierminister Koizumi Junichirōs årlige besøg ved den berygtede Yasukuni-helligdom, som siges at huse sjælene af dem, der er faldet i kamp for Japan siden 1868 – inklusive klasse-A krigsforbrydere fra 2. verdenskrig. Derudover blussede striden om Senkaku-/Diaoyu-øerne, som begge lande mener at have ejerskab over, for alvor op i 2010'erne. I begge tilfælde sendte venskabsgrupperne delegationer af sted til Kina for at mødes med partitoppen.

I 2006 ledte tidligere premierminister og daværende formand for Japans Forening for Fremme af International Handel, Hashimoto Ryūtarō, en delegation bestående af forpersoner fra de syv vigtigste venskabsgrupper til Beijing, hvor de mødtes med præsident Hu Jintao, som på daværende tidspunkt havde nægtet at mødes med nogen højtstående japanske politikere i næsten et år. Hashimoto havde selv besøgt helligdommen som premierminister i 1996, men undlod at gøre det året efter pga. protester fra bl.a. Kina. Der var således en tydelig symbolsk betydning i hans møde med Hu, som nægtede at mødes med Koizumi, der havde ignoreret protesterne fra Japans nabolande og havde fortsat sine årlige besøg.

I 2013 arrangerede Japan-Kina Ven-

skabsforening besøg til Kina for to tidligere premierministre, Hatoyama Yukio og Murayama Tomiichi. Sidstnævnte var særligt velanset i Kina, da han som premierminister i 1995 havde givet en officiel undskyldning til ofrene for Japans krigsførsel et halvt århundrede tidligere.

Det var dog Hatoyama, som gjorde sig mest bemærket, da han besøgte mindehal-len for Nanjing-massakren, hvor han undskyldte for de japanske soldaters forbrydelser. Begge disse besøg var således også fyldt med symbolik, som understregede vigtigheden af, hvad kineserne så som den korrekte forståelse af de to landes fælles historie.

VENSKABSGRUPPERNES STAGNERING

Gennemgangen af venskabsgruppernes udvikling viser tydelig, hvordan deres proaktive bidrag til japansk-kinesiske forhold er mindsket. I stedet har de fået mere travlt med at agere som brandslukkere, når diplomatiske kriser har slået det officielle diplomati ud af kurs. Da jeg talte med medlemmer på administrativt- og ledelsesniveau af fem forskellige venskabsgrupper i 2023, var det også tydeligt, at mange af dem følte, at grupperne var stagneret.

Hattori Kenji, som var næstformand i Japan-Kina Selskabet, lagde ikke fingre imellem, da han beklagede sig over, hvordan grupperne havde mistet deres vitalitet og bare blev ved med at gentage de samme gamle replikker om venskab mellem Japan og Kina, som efterhånden føltes mere og mere virkelighedsfjerne.

Repræsentanter fra Japans syv største venskabsgrupper mødes med Yang Wanming, formand for Det Kinesiske Folks Forening for Venskab med Fremmede Lande, CPAFFC.

Foto: Japan-Kina Venskabsforening, 2024

Administrerende direktør i Japan-Kina Venskabsforening Agehara Yasumaro nævnte også, hvordan han som udefrakommende havde haft svært ved at få gennemført nye tiltag, da de gamle medlemmer sjældent var modtagelige overfor nytænkning og i stedet foretrak at gøre tingene, sådan som de altid havde gjort dem. Ifølge Miyamoto Yūji, som var tidligere japansk ambassadør til Kina og daværende fungerende formand for Japan-Kina Venskabscentret, var der med tiden blevet opbygget et tungt bureaukrati i foreningerne, som gjorde det svært at lægge kursen om.

Alt det gjorde det meget svært for grupperne at tiltrække unge medlemmer, ganske som Gotōda Masaharu havde beklaget sig over helt tilbage i 1996. I Japan-Kina Venskabsforening havde man derfor forsøgt at genoplive ungdomskapitler i nogle afdelinger for derigennem at give de unge mulighed for i højere grad at have indflydelse på foreningens aktiviteter.

Den ovennævnte Miyamoto havde i stedet valgt at oprette en ny venskabsgruppe i samarbejde med tidligere premierminister Fukuda Yasuo. Tanken med foreningen, som havde fået navnet Japan-Asiatisk Fællesskabs Kultursamarbejdsforening, var, at Fukuda og Miyamoto skulle fungere som vejledere for de unge ved at dele deres erfaring og netværk med dem, men derudover skulle de unge selv bestemme, hvilke slags venskabsaktiviteter de ønskede at give sig i kast med.

Tiden vil vise, om disse nye tiltag kan hjælpe med at give venskabsgrupperne en saltvandsindsprøjtning, eller om de vil blive ved med at stagnere. I mellemtiden er der dog også en anden vigtig udfordring, som grupperne står overfor, nemlig en tendens i retning af, at handel, investering, forskning, uddannelse og lignende områder, som venskabsforeningerne beskæftiger sig med, i stigende grad påvirkes af sikkerhedspolitik.

SIKKERHEDSPOLITIK SOM BARRIERE FOR VENSKABSGRUPPERNES ARBEJDE

Sikkerhedspolitik er kommet til at fylde mere og mere i japansk-kinesiske forhold. I Japan har man i løbet af de seneste årtier gradvist løsnet de bånd, som artikel 9 lægger på Japans opretholdelse og brug af militære styrker. Sideløbende er budgettet til

Tidl. premierminister Hatoyama beder for ofre for Nanjing-massakren.

Foto: China Daily/Song Qiao, 2013

landets selvforsvarsstyrke blevet kraftigt forøget.

En vigtig motivationsfaktor i denne udvikling er billedet af Kina som en trussel for Japan. I det japanske forsvarsministeriums årlige hvidbøger er Kinas militær- og udenrigsaktiviteter de seneste år blevet beskrevet som den 'største strategiske udfordring' for Japan og det internationale samfund. Samtidigt er der også en klar tendens til, at sikkerhedsinstitutioner har fået mere indflydelse på handel, investering og økonomi, ganske som det også er tilfældet i f.eks. USA og Europa.

Vi har set en lignende, men endnu kraftigere, udvikling i Kina under Xi Jinping, som har samlet magten omkring sig selv og prioriteret ideologi og personlig loyalitet over økonomiske reformer gennem bl.a. konceptet om et holistisk syn på national sikkerhed, hvorunder nationale sikkerhedsbehov integreres i alle aspekter af nationens udvikling.

I den forbindelse blev en ny antispionagelov vedtaget i 2014 og udvidet i 2023. Loven har fået hård kritik for sin mangel på gennemsigtighed og sit brede omfang, da selv aktiviteter såsom indsamling af forretningsinformation og deling af denne information på tværs af landegrænser potentielt kan være strafbare.

Det har naturligvis skabt bekymring i det japanske erhvervsliv, og både Japans Forening for Fremme af International Handel og Japan-Kina Økonomisk Forening har forsøgt at italesætte dette overfor kinesiske beslutningstagere.

For eksempel har formanden for først-

nævnte, den tidligere udenrigsminister Kōno Yōhei, flere gange udtrykt sine bekymringer for denne lov overfor bl.a. premierminister Li Qiang i 2023 og vicepremierminister He Lifeng i 2024. Ifølge Kōno var loven, såvel som de mindst 17 japanske statsborgere, der var blevet tilbageholdt under anklager om spionage siden 2015, en vigtig grund til, at japanske virksomheder var påpasselige med at investere i Kina.

Blandt disse 17 var også Suzuki Hideji, som tidligere havde været bestyrelsesmedlem i Japan-Kina Selskabet og nu var det i Japan-Kina Ungdomsudvekslingsforening. Suzuki blev i 2016 tilbageholdt af de kinesiske myndigheder, som anklagede ham for spionage. Suzuki hævder, at han i månedsvis blev udsat for psykisk tortur i form af bl.a. søvnberøvelse og isolation, inden han formelt blev anholdt. Efter næsten et år i fangenskab blev han tvunget til at skrive under på en tilståelse om at have spioneret, selvom han fortsat benægtede at have gjort noget som helst ulovligt. Suzuki endte med at være indespærret i seks år, før han endelig kunne vende hjem til Japan.

Denne sag viser tydeligt, at selv personer, som i årtier har arbejdet for at fremme venskabet mellem Japan og Kina, kan ende med at falde under mistanke, og at det kan få yderst alvorlige konsekvenser for dem.

Usikkerheden omkring antispionageloven har gjort mange japanere modvillige mod at rejse til Kina, hvilket skaber barrierer for venskabsgruppernes arbejde med udvekslinger mellem bl.a. forretningsfolk og unge studerende i Japan og Kina. Den gør det også svært for de større grupper, som

Grubebillede af forumdeltagere fra The University of Tokyo og Peking University.
Foto: Jing Forum, 2023

gennem årtier har opbygget netværk blandt højtstående politikere og embedsfolk i både Japan og Kina, at udføre deres arbejde.

Stagneringen blandt de traditionelle venskabsgrupper og udbredelsen af sikkerhedspolitiske agendaer indenfor områder, hvor de tidligere spillede en mindre rolle, har formentligt også bidraget til et andet fænomen, der kan observeres i venskabsbevægelsen, nemlig en tendens til at mindre græsrodsorganisationer, som fokuserer på mere uformel udveksling mellem folk i de to lande, er begyndt at spille en større rolle.

Blandt disse finder man f.eks. organisationer som Jing Forum og freebird, som på hver deres måde forsøger at gøre udvekslinger mellem japanere og kinesere mere autentiske og tidssvarende. Jing Forum blev dannet kort efter en række voldsomme anti-japanske demonstrationer i Kina i 2005, som udover utilfredsheden med Koizumis besøg til Yasukuni-helligdommen også bundede i, at Japan havde ansøgt om at blive permanent medlem af FN's sikkerhedsråd. Studerende fra The University of Tokyo og Peking University, som havde mødtes til et internationalt arrangement året før, blev enige om, at der var brug for en platform, hvor unge japanere og kinesere kunne tale åbent og ærligt, så de bedre kunne forstå hinandens holdninger og værdier.

Resultatet blev et årligt forum, hvor de studerende mødes en uge i Beijing og en uge i Tokyo for at diskutere forskellige samfundsmæssige, bilaterale, regionale el-

ler globale emner, som de har brugt over et halvt år forinden på at undersøge grundigt. Det er de studerende selv, som arrangerer og afholder forummet, dog med rådgivning fra tidligere deltagere og professorer på de to universiteter og sponsorater fra en række virksomheder og fonde.

De studerende beskriver forummet som 'et sammenstød af værdier' og lægger vægt på, at deltagerne skal give deres ærlige meninger til kende og være nysgerrige og åbne overfor andres holdninger, selv hvis de finder dem chokerende eller frastødende.

Diskussionerne bliver ofte intense, og det er akavet i starten at skulle åbne sig op og tale ærligt om emner, der ikke alene er komplicerede men også ofte kontroversielle, såsom mediernes rolle og vilkår i samfundet, fordelingen af ansvaret for håndtering af klimaforandringer, hvordan uddannelsessystemet påvirker unge, hvad den regionale orden i Asien er, har været og vil blive i fremtiden osv.

Da jeg talte med ti tidligere deltagere fra The University of Tokyo i 2025, var det dog tydeligt, at forummet havde haft en stor indflydelse på deres syn både på japansk-kinesiske forhold og også på samfundet mere generelt. Selv de, der fortsat var kritiske overfor Kina, havde fået nuanceret deres holdninger, og deres kritik kom fra et mere informeret synspunkt og med en bevidsthed om, at deres holdninger ikke afspejlede nogen ultimativ sandhed, men snarere et perspektiv ud af mange.

Jing Forum repræsenterer således en anderledes og mere intens måde at fremme venskab og gensidig forståelse mellem Japan og Kina på, nemlig ved at sætte deltagerne i en situation, hvor de bliver nødt til at åbne op for hinanden og tale ærligt om deres forskelle og uenigheder. Det giver en autenticitet, som mange unge formentligt savner i de ældre venskabsgruppers aktiviteter.

Jing Forum er dog en meget eksklusiv gruppe, da deltagelse er begrænset til 19 studerende fra hvert af de to eliteuniversiteter hvert år. Selvom det på den ene side betyder, at forummet har potentiale til at påvirke fremtidens elite og skabe et netværk, som senere kan vise sig at blive vigtigt for de to landes forhold, så begrænser det på den anden side forummets evne til at ændre det negative syn på den anden side blandt den brede befolkning.

Her har organisationer som freebird bedre forudsætninger for at gøre en forskel. Organisationen blev stiftet samme år som Jing Forum af en japansk udvekslingsstuderende i Shanghai, som ønskede at skabe et rum, hvor studerende fra de to lande kunne 'dele deres tanker som fugle, der flyver frit'. Ligesom Jing Forum har freebird derfor fokus på ærlig og åben dialog, men i dette tilfælde foregår det i en mere afslappet og tilgængelig kontekst. Organisationen har p.t. afdelinger i Shanghai, Beijing, Kantō og Kansai, og dækker således også et større geografisk område end Jing Forum.

Organisationer som Jing Forum og freebird viser, at de gamle venskabsgruppers kamp for overlevelse ikke skyldes, at der ikke er grobund for en Japan-Kina venskabsbevægelse i det 21. århundrede, men blot at der er brug for at tænke nytænkning for at kunne appellere til de yngre generationer og navigere i den nye sikkerhedspolitiske virkelighed.

I begge tilfælde lader det til, at mindre og mere uformelle organisationer har bedre forudsætninger end de gamle, tunge dinosaure, som bliver nødt til at udvikle sig eller uddø.

Jacob Hedegaard er ph.d. i Globale Studier fra Aarhus Universitet med fokus på ikke-statsligt diplomati mellem Japan og Kina